OSMANLI'DA İLİMLER DİZİSİ | 3

Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf



Editörler
ERCAN ALKAN
OSMAN SACİD ARI

İSAR
YAYINLARI

İSAR Yayınları I 15

Osmanlı'da İlimler Dizisi I 3

Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf

Editörler
Ercan Alkan
Osman Sacid Arı

1. Baskı, Aralık 2018, İstanbul

ISBN 978-605-9276-12-2

Yayına Hazırlık
M. Fatih Mintaş
Ömer Said Güler

Kitap Tasarım: Salih Pulcu
Tasarım Uygulama: Recep Önder

Baskı-Cilt
Elma Basım
Halkalı Cad. No: 162/7 Sefaköy
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: +90 (212) 697 30 30
Matbaa Sertifika No: 12058

İSAR Yayınları
Selami Ali Mah. Fıstıkağacı Sok. No: 22 Üsküdar / İstanbul
Tel: +90 (216) 310 99 23 I Belgegeçer: +90 (216) 391 26 33
www.isaryayinlari.com I yayin@isar.org.tr

Katalog Bilgileri

Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf I ed. Ercan Alkan - Osman Sacid Arı I İstanbul 2018 (1.bs.) I İSAR Yayınları - 15 / Osmanlı'da İlimler Dizisi - 3 I ISBN: 978-605-9276-12-2 I 16,5 x 24 cm. - 863 s. I 1. Tasavvuf ve Tarikatler_ Osmanlı Devleti 2. Sosyal Yaşam ve Gelenekler 3. İlimler Tarihi

Nakşibendiyye İle Kādiriyye Arasında Bir Tarikat: Zenbûriyye'nin Kısa Tarihi

Necdet Tosun
Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Giriş

İstanbul Üsküdar'da Alacaminare Tekkesi'nde şeyhlik yapan Muhammed Sâdık Erzincânî (ö. 1209/1794) Nakşibendiyye ve Kādiriyye tarikatlarına intisap etmiş ve bu iki tasavvuf ekolünün farklı seyrüsülûk usullerini birleştirerek Zenbûriyye veya Sâdıkıyye-i Zenbûriyye adında yeni bir yol ihdas etmiştir. Bazı eserler de kaleme alan Sâdık Erzincânî, ayrıca "arı zikri" anlamına gelen "zikr-i zenbûrî" adında farklı bir zikir tarzı geliştirmiştir. Sâdık Erzincânî'den sonra halifeleriyle devam eden ve hakkında yeterli düzeyde araştırma bulunmayan bu tarikat kolunun tarihi ve seyrüsülûk yöntemleri, Nakşibendîlik ile Kādirîlik arasında bir sentez denemesi oluşu tasavvuf tarihi açısından önem arz etmektedir. Zenbûriyye hakkında en önemli bilgiler, kendisi de bu tarikata mensup olan Erdi Baba Tekkesi şeyhi Yahyâ Âgâh İstanbulî'nin *Mürşidü tarîkati's-Sâdıkıyye* isimli Türkçe yazma eserinde bulunmaktadır.

I. Zenbûriyye'nin Tarihi

"Zenbûriyye" veya "Sâdıkıyye-i Zenbûriyye" diye anılan tasavvuf yolunun kurucusu Muhammed Sâdık Erzincânî 1136 (1723) senesinde Erzincan'da doğmuştur. Dinî ilimleri tahsilden sonra mürşid aramak için Şam'a gitmiş, Nakşibendî-Müceddidî şeyhlerinden Yekdest Ahmed Cüryânî'nin halifesi Şeyh Süleyman Kürdî'ye mürid olmuştur. Sekiz sene şeyhine hizmet etmiş, 1165 (1752) senesinde şeyhi vefat edince Erzurum'a gelip yerleşmiştir. Erzurum'da yeni bir mürşid arayışı içindeyken 1170 (1756) senesinde Bitlis'ten Erzurum'a

gelen ve Şems-i Bitlisî namıyla anılan Kādirî şeyhi Mahmûd b. Abdülgafûr'a intisap etmiştir. 1193 (1779) senesinde İstanbul Üsküdar'a gelen Muhammed Sâdık Erzincânî, Hacı Dede Tekkesi ya da Alacaminare Tekkesi[1] adıyla bilinen dergâhta halkı irşada başlamıştır. 1209 Rebîülâhir ayında (Kasım 1794) vefat edince dergâhın bahçesine defnedilmiştir.[2] Yahyâ Âgâh Efendi onun vefat tarihini 1210 (1795) olarak kaydetmiştir. Muhammed Sâdık Efendi'nin kaleme aldığı dört eseri vardır: *Terbiyenâme*, *Risâle-i Mergūbe*, *Ma'rifetü'n-nefs*, *Risâle-i Mahbûb*.[3] Ayrıca *Hakîkatü'l-yakîn* isminde bir de tercümesi vardır.[4]

Muhammed Sâdık Erzincânî'nin vefatından sonra Üsküdar Alacaminare (diğer adı Sâdık Efendi) Tekkesi'nde yerine halifesi İbrahim Celâlî (İbrahim Hamdi Ispartavî, ö. 1233 veya 1243) şeyh olmuştur.[5] İbrahim Celâlî'den sonra Zenbûriyye kolu iki ayrı isim tarafından temsil edilmiştir. Birisi Üsküdar'daki aynı tekkede (Alacaminare) İbrahim Celâlî'nin oğlu Şeyh Ali Rıza Efendi (ö. 1275), diğeri İbrahim Celâlî'nin bir başka halifesi olan Muhammed Emin Kırkağacî (ö. 1272). Muhammed Emin Efendi önce Aydın vilâyetine bağlı Kırkağaç ilçesinde irşada başlamış, sonra İstanbul Aksaray'da bir dergâh kurmuş, âhir ömrünü yine Kırkağaç'ta geçirmiştir. Kendisinden sonra Aksaray'daki tekkede önce oğlu İbrahim Efendi, sonra halifesi Muhammed Haydar Bergamavî (lakabı Abalı Hâfız, ö. 1307/1890) postnişin olmuştur.[6] Vefatında vasiyeti üzerine Üsküdar Alacaminare Tekkesi hazîresine defnedilen Bergamavî'den sonra Aksaray'daki tekke yanmış; Zenbûriyye kolu, Bergamavî'nin halifesi, İstanbul Davutpaşa mahallesindeki Erdi Baba Tekkesi şeyhi Yahyâ Âgâh İstanbulî ile devam etmiştir.

1 Alacaminare Tekkesi hakkında bk. Köseoğlu, *İstanbul'un 100 Tekkesi*, s. 251-252.

2 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, II, s. 143-144.

3 Adı geçen eserleri Osmanlı Türkçesi'nden yeni harflere çevrilerek neşredilmiştir. Sâdık Efendi, Tevbe Risâlesi: Risâle-i Mergūbe, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015; a. mlf, Terbiyenâme, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2014; a.mlf, Nefs Bilgisi: Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2014; a.mlf., Risâle-i Mahbûb: Nefsin Şehirleri, haz. Yusuf Turan Günaydın, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2014.

4 Muhammed Sâdık Efendi hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bk. Halim Gül, *Muhammed Sâdık Erzincânî ve Tasavvuf Anlayışı* (yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

5 Yahyâ Âgâh bu zâtın vefat tarihini 1233, Zâkir Şükrü ise 1243 olarak kaydetmiştir. Bk. Zâkir Şükrî Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente*, s. 27.

6 Bergamavî (Abalı Hâfız) için bk. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, II, s. 147-148. Zenbûriyye silsilesinde adı geçen şeyhler hakkında ayrıca bk. Muntazır Efendi, *Teselsül-i Tarîkat-ı Hâcegân*, s. 28-41 (vr. 14b-21a). Kırkağaçlı Muhammed Emin Efendi Tekkesi hakkında bkz. Köseoğlu, İstanbul'un 100 Tekkesi, s. 168-169.

Alacaminare Tekkesi'nde postnişin olan Şeyh Ali Rıza Efendi'den sonra bu tekkede Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinden Abdülfettâh el-Akrî (ö. 1281/1864) şeyh olmuş ve böylece tekke Zenbûriyye'den Nakşibendî-Hâlidî koluna geçmiştir.[7] Bu sebeple Üsküdar'da başlayan Zenbûriyye kolu birkaç kuşak sonra Aksaray'daki tekkede, orası yanınca da sadece Davutpaşa'daki Erdi Baba Tekkesi'nde temsil edilmiştir.[8]

Erdi Baba Tekkesi şeyhi Yahyâ Âgâh Efendi hakkında Reşad Ekrem Koçu İstanbul Ansiklopedisi'nin birinci cildinde şu mâlumatı verir:

> Âgâh Efendi (Hezârfen Şeyh): Geçen asır sonlarının namlı Kādirî şeyhlerinden. Haseki'de Bostan Hamamı sırasında Erdi Baba Tekkesi postnişîni iken 1328'de öldü. Tekkenin türbesine gömüldü. Ölümünde seksen beş yaşlarında idi. Hâl sâhibi ve mârifetli bir zât idi. Pek genç yaşlarından itibaren ince el işlerine merak etmiş ve bu yolda eşsiz bir sanatkâr olmuştu. Tekkesi bu bakımdan bir elişleri sergisi hâlinde idi. Hemen bütün dervişlerinin arakiyelerinde Efendi'nin kendi eliyle işlediği Kādirî gülleri bulunurdu. Tekkelerin dervişleri içinde Âgâh Efendi'nin güllerinden edinmek kıymet biçilmez bir varlık sayılırdı. Sünbül Efendi ve Bâlâ tekkelerinde medfûn eski nâmlı şeyhlerin sandukaları üstünde taçların çoğunu da bu zat işlemişti ki Bâlâ Türbesi'ndeki eserleri bu türbenin son yıllarda uğradığı tahribatta mahvolmuştur. Mütevâzı hayatında elinin emeği ve gözünün nuru ile geçinen bu sanatkâr şeyhin bazı eserleri Bâyezid'de İnkılap Müzesi'ne konulmuştu. Tekkesi kapandıktan sonra içindeki zengin metrûkâtı ne olmuştur, öğrenilemedi.[9]

Yahyâ Âgâh'ın (ö. 1328 Rûmî?/1912) vefatından sonra Erdi Baba Tekkesi'nde Bahâeddin Efendi postnişin olmuştur. Muhtemelen bir süre sonra tekkelerin kapatılmasıyla Zenbûriyye yolu tarihe karışmış olmalıdır. XVIII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Zenbûriyye XX. yüzyılın başlarında ortadan kaybolduğuna göre bir asırdan biraz fazla devam edebilmiştir.

7 Üsküdar'daki Alacaminare Tekkesi'nin yerinde (Kartal Baba Caddesi) bugün İnsan ve İrfan Vakfı'nın Üsküdar şubesi bulunmaktadır. Adres: Valide-i Atik Mahallesi, Köprülü Fazıl Paşa Sk. No: 44, Üsküdar, İstanbul.

8 Erdi Baba (Zıpçıktı) Tekkesi hakkında bk. Köseoğlu, İstanbul'un 100 Tekkesi, s. 147-149. Erdi Baba Tekkesi'nin yerinde, bugün Bitlis Genç İşadamları Derneği (BİGİAD) Tâziye Evi bulunmaktadır. Adres: Haseki Sultan Mahallesi, Hekimoğlu Alipaşa Cd., No. 50, Kocamustafapaşa, Fatih, İstanbul.

9 Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, I, s. 245.

II. Zenbûriyye'nin Mâhiyeti, Âdâb-Erkânı

Hüseyin Vassâf, Zenbûriyye kolunun kurucusu sayılan Muhammed Sâdık Erzincânî hakkında şöyle der: "Müşârün ileyhin zikr-i şerîf esnâsındaki sadâları i'tibârıyla, 'Zenbûrî' kolunun müessisi addedildiği ve pîr-i sânî i'tibâr olunduğu menkûl ise de, tarîk-i Nakşî'de şu'be yoktur ve 'pîr-i sânî' diye kimse yâd edilmemiştir."[10] Ancak Zenbûriyye şeyhlerinden Yahyâ Âgâh, Muhammed Sâdık Efendi'nin pîr-i sânî (ikinci pîr) ve Zenbûriyye kolunun müctehidi olduğunu ısrarla kaydetmektedir.[11]

Zenbûr arı demektir. Muhammed Sâdık Efendi'nin zikir meclislerinde kelime-i tevhîd okurken arı sesini andıran bir uğultu oluştuğu için bu zikre "arı zikri" anlamında "zikr-i zenbûrî" denmiş, bu tarz bir zikri ilk defa icat eden Sâdık Efendi de Zenbûriyye kolunun kurucusu kabul edilmiştir. Yahyâ Âgâh bu konuda şöyle der: "Ve dahi 'zikr-i zenbûrî' yani tevhîd-i nahlî nâmında kelime-i tevhîdi cem'iyyet-i meclis-i mürîdânda her sâlikin isti'dâdına göre cehren kendi re'yinde kırâatları ictihâdıyla Zenbûriyye-i Sâdıkıyye kolu ta'bîr olunur".[12]

Kaynaklarda zikr-i zenbûrînin yapılış şekli hakkında detaylı bilgi bulunmamaktaysa da, sözlü kültürden edindiğimiz bilgiye göre bu zikirde dudaklar hafifçe açık, ön dişler birbirine hafifçe değerek "Lâ ilâhe illallah" diye zikredilir ki, ağız tam açık olmadığı için arı vızıltısını andıran bir ses oluşur imiş. Nakşibendîlik'te sessiz (hafî), Kādirîlik'te sesli (cehrî) zikir esastır. Bu iki tarikatın birleşimi (sentezi) olan Zenbûriyye kolunda ne çok sesli, ne de tamamen sessiz, ikisi arasında bir tarz benimsenmiş ve zikr-i zenbûrî uygulanmış olmalıdır.

Ayrıca Zenbûriyye tarikatı mensuplarının dergâhtaki toplu zikirlerde genelde ayağa kalkmadan oturarak zikrettikleri, sadece dergâhta haftada bir gün icrâ edilen ve mukabele adı verilen toplu zikirde farklı esmâ zikirleri arasında Hayy ismi zikredilirken diz üstüne kalkarak zikrettikleri, kandil geceleri ise ayakta ve dönerek (kıyâmî, devran) zikir yaptıkları ifade edilir.[13]

Aslında Zenbûriyye kolunun tek belirgin özelliği zikir tarzı değildir. Başka gelenekleri de vardır. Meselâ Zenbûriyye koluna yeni bağlanıp intisap eden mürid o meclistekilere helva ikrâm eder. Ayrıca Muhammed Sâdık Efendi

....

10 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, II, s. 146.

11 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 9-11, 123, 125.

12 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 11.

13 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 138.

Nakşibendiyye ve Kādiriyye tarikatlarından icâzetli olduğu için bu iki tarikatın seyrüsülûk usullerini birleştiren yeni bir sistem de geliştirmiştir.

Nakşibendiyye'de seyrüsülûk letâif zikri ile başlar. İnsânî ruhun boyutları olan beş letâif yani kalp, ruh, sır, hafî ve ahfâ zikirlerinden sonra nefse ve ardından da bütün bedene "Allah" zikrini icrâ ettirmek esastır. Kādiriyye tarikatında ise etvâr-ı seb'a adı verilen nefsin yedi mertebesinde farklı zikirler icra edilerek seyrüsülûk yapılır. Nefs-i emmâre mertebesinde kelime-i tevhîd, nefs-i levvâmede Allah, nefs-i mülhimede Hû, nefs-i mutmainnede Hak, nefs-i râdıyyede Hayy, nefs-i merdıyyede Kayyûm, nefs-i sâfiyyede Kahhâr veya esmâülhüsnâ okunur. Muhammed Sâdık Efendi Nakşibendî ve Kādirî tarikatlarını birleştirdiği için hem letâif zikri hem de etvâr-ı seb'a usûlüyle müridlerini irşad etmiştir.

Öte yandan Nakşibendiyye tarikatında "halvet" yani kırk günlük inzivâ uygulaması genel prensip olarak uygulanmadığı için Zenbûriyye'de de halvet yoktur.[14] Yine Nakşibendiyye'de ayrı bir önemi olan "râbıta" uygulamasına Zenbûriyye kolunda da önem verilmiş ve uygulanmıştır.[15]

Nakşibendiyye'de tarikat kıyâfetlerine, özellikle "tâc" adı verilen tarikat sarıklarına önem verilmemiş iken[16], Osmanlı döneminde Kādiriyye tarikatında tâca önem verilmiş, şekli, rengi, tepesine işlenen ve gül adı verilen parçasına özel anlamlar yüklenmiştir. Zenbûriyye kolunda da tâca önem verilmiştir. Yahyâ Âgâh bu konuda şöyle der: "Ve dahi mürîde yâhud mürşide bir şey müşâhede oldukda tarîkımızın erkânı olan arakıyenin kubbesine damga-yı erenler olan gül-i Kādirî ihsân ederler. Ve dahi arakıyenin lengerine yani asâbesine yeşil yâhud beyaz renkte dülbend sararlar".[17] Yahyâ Âgâh tarikat kıyafet ve cihazına dair kaleme aldığı *Mecmûatü'z-zarâif sandûkatü'l-ma'ârif* isimli eserinde Zenbûriyye tâcının yeşil veya beyaz destarlı olduğunu söylemiş, dört, yedi ve oniki dilimli (terkli) tâclardan bahsederken Zenbûriyye tâcının çizimlerini yapmıştır. Bu anlatım ve çizimlerden Zenbûriyye'de dilimleri açısından üç farklı tâc olduğu anlaşılmaktadır. Tâcın tepesinde de gül-i Kādirî yer alırdı.[18]

....

14 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 113-114.

15 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 72.

16 Hüseyin Vassâf bu konuda şöyle der: "Tarîk-ı Nakşî sâlikleri için turuk-ı sâirede olduğu gibi bir kisve-i mahsûsa yoktur. Herkes mesleğine göre ne yolda telebbüs ediyorsa o esâstır. Nakşî şeyhleri de ale'l-ekser ziyy-i ulemâda (âlimlerin kıyâfetinde) bulunurlar. Bunların tâc-ı Nakşibendî isti'mâl edenleri de vardır." Bk. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, II, s. 18.

17 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 31.

18 İstanbulî, *Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm*, s. 54, 66, 72-73, 88.

Diğer taraftan Zenbûriyye âdâb ve erkânını anlatan Yahyâ Âgâh, "tevellâ ve teberrâ" yani Ehl-i beyt'i sevmek ve Ehl-i beyt muhaliflerinden uzak durmak ile Şia'daki "on iki imam", "on dört ma'sûm-i pâk" konularına da önem verip eserinde müstakil bölüm ayırmıştır. Ehl-i beyt sevgisi bütün tarikat mensuplarında olmakla birlikte Zenbûriyye'de bir miktar daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Hilâfet verilecek müridin önce bir süre seyahate gönderilmesi de Zenbûriyye'nin geleneklerindendir.

Yahyâ Âgâh, Bahâeddin Nakşibend'in Bağdat'a gittiğinde Abdülkādir Geylânî'nin türbesinde Farsça bir beyit söylediğini, Geylânî'nin de mânen buna başka bir Farsça beyitle cevap verdiğini anlatır. Ayrıca Abdülkādir Geylânî'yi medh için söylenmiş olan "Muallâ gavs-ı sübhânî, mukaddes kutb-i rabbânî..." diye başlayan meşhur ilâhinin de Bahâeddin Nakşibend tarafından kaleme alındığını öne sürmektedir.[19]

Yahyâ Âgâh İstanbulî'nin Zenbûriyye kolunun tarih, usul ve erkânını anlattığı eseri Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış olup yazma halindedir. İstanbul Belediye Kütüphânesi, Osman Ergin Yazmaları bölümünde, 752 numarada kayıtlı olan bu eseri müellif 1318 (1901) senesinde yazmaya başlamış ve varak usulü değil, sayfa usulü ile numaralamıştır. Eser 145 sayfadan (73 varak) müteşekkildir. Eserin devamında yine aynı müellifin derlediği tasavvufla ilgili bazı fetvalar yer almaktadır. Eserin cilt kapağında *Tarîkatnâme-i Sâdıkıyye* ismi kaydedilmiştir. İçerde ise müellif eserin tam adını *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye an Nakşibendiyyi'l-Kādiriyye bi Zikr-i Zenbûriyye-i İbrâhîm Celâliyye* şeklinde yazmıştır. Bu eserden aşağıda sunulacak olan bazı bölümler, Zenbûriyye kolunun tarihini, usul ve erkânını daha iyi anlamaya yardım edecektir.

III. *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*'den Pasajlar

> (s. 2) **Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye an Nakşibendiyyi'l-Kādiriyye bi Zikr-i Zenbûriyye-i İbrâhîm Celâliyye:**[20] Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah Teâlâ'ya hamd ü senâ ve Resûl-i zî-şânına ve dahi âl ve ashâbına salât ve selâmdan sonra [...][21]

19 İstanbulî, *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye*, s. 73, 132.

20 Kitabın isminde Arapça ve Farsça gramer birlikte kullanılmıştır. İbrâhîm Celâlî, Muhammed Sâdık Efendi'den sonra Alacaminare Tekkesi şeyhi olan İbrahim Hamdi Ispartavî'nin diğer adı olduğu anlaşılmaktadır.

21 Eserin ilk sayfalarında Hz. Peygamber tarafından hafî zikrin Ebû Bekir Sıddîk'a, cehrî zikrin ise Hz. Ali'ye öğretildiği anlatıldıktan sonra, hafî zikri esas alan ve Hz. Ebû Bekir silsilesinden

(s. 9) **Nisbet-i Tarîk-ı Zenbûriyye-i Sâdıkıyye:** İmdi, tarîkımız Nakşibendiyyü'l-Kādirî Zenbûriyye-i Sâdıkıyye nâmıyla müştehir olup ve sebeb-i iştihârı bu vech iledir ki, müctehid-i sâhib-i kol eş-Şeyh Mevlânâ Hâce Seyyid Muhammed Sâdık Erzincânî kaddese sırrahu'l-Bârî hazretlerinin ibtidâ-i sülûkünde mürşidleri tarîkat-ı Hâcegân-ı Nakşibendiyye'den Mevlânâ Hâce Ahmed Cürcân[22] Yekdest-i Mekkî halîfelerinden vâsıl ilallâh Mevlânâ Hâce Şeyh Süleyman Kürdî kuddise sırruhumâ hazretlerinden makām-ı letâif-i sitte envârların müşâhede ve emânet alıp hicretin 1165 târihinde mürşidleri Şeyh Süleyman Efendi âzim-i dâr-ı bekā eyleyip ba'dehû Şeyh Sâdık Efendi işâretle Erzurum'a gidip ve onda tarîk-ı Kādiriyye erenlerinden ikinci mürebbîleri Mevlânâ Hâce Şeyh Mahmûd el-müştehir bi-Şems-i Bitlîsî kuddise sırruhu hazretlerinden etvâr-ı seb'a esrârların müşâhedesiyle "cezbetün min cezebâti'r-Rahmân" sırrı kendilerine zâhir oldukta "yâ eyyühe'l-mü'minûn" nidâsıyla "elâ inne evliyâallâh lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenûn" âyet-i kerîmesinin ma'nâ-yı (s. 10) hakîkatı ma'lûmları olup müceddid-i elf-i sânî ihsân-ı ilâhiyyesiyle turuk münşeibâtından tarîk-ı Nakşibendiyyü'l-Kādirî Zenbûriyye-i Sâdıkıyye kolu ünvânıyla müştehir olup sâhib-i kol olmuştur.

Vâridât: Sâdık Efendi ictihâd eylediği tarîkat-ı aliyye-i Zenbûriyye'nin erkân ve usûlünü hâvî dört aded risâle-i tasavvufiyye-i belîgası olup isimleri *Risâle-i Mergūb* ve *Risâle-i Ma'rifetün-nefs* ve *Risâle-i Terbiye-i Sâlikîn* ve *Risâle-i Mahbûb* olmakla yed-i mürîdânda mevcûddur.

Vaktâ ki 1195 sene-i hicriyyesinde âsitâne-i aliyyede Üsküdâr'da Nuh Kapısı civârında Alaca Minâre mahallesinde kâin tarîk-ı Nakşibendiyye ricâlinden Hacı Hüseyin Dede dergâh-ı şerîfinde postnişînlik ve fukarâ hizmetinde bulunup 1210 tarihinde yetmiş dört yaşında hâk-i ıtırnâk olmakla kendi dergâhları türbesinde saklanmıştır. Kaddesallâhu sırrahû ve nefa'anallâhu bi füyûzâtihim, âmîn.

Hâsıl-ı kelâm, tarîkat-ı Hâcegân-ı Nakşibendiyye sülûkü zikr-i hafîde makām cihetinden altı latîfe-i kalb ki tasfiye-i rûh, ve tarîkat-ı Kādiriyye sülûkünü hâvî zikr-i cehrîde esmâ cihetinden yedi tavr ki terbiye-i nefs olmağın, bu iki ciheti birleştirip mürîd ve sâlikânlarını râh-ı Hakk'a (s. 11) âsân vech ile vuslat ettirmeğe ahsen tarîk bulmuşlardır.

gelenlerin (temelde Nakşibendîlerin) letâif-i sitte (altı latîfe) zikri ile kalp hastalıklarından yani kötü ahlaktan arınmaya çalıştıkları, Hz. Ali silsilesinden gelenlerin (meselâ Kādiriyye) ise etvâr-ı seb'a (nefsin yedi mertebesi) usûlüyle farklı esmâlar zikrederek nefsi terbiyeye çalıştıkları anlatılır (s. 6-7).

22 Doğrusu: Cüryânî.

Ve dahi "zikr-i zenbûrî" ya'ni tevhîd-i nahlî nâmında kelime-i tevhîdi cem'iyyet-i meclis-i mürîdânda her sâlikin isti'dâdına göre cehren kendi re'yinde kırâatları ictihâdıyla Zenbûriyye-i Sâdıkıyye kolu ta'bîr olunur.[23]

(s. 11) **Beyân-ı Nâm-ı Müellif-i Risâle:** Ammâ ba'd, bu fakîru'l-hakîr âsitâne-i aliyyede Dâvûd Paşa Mahallesi'nde kâin Erdi Baba Dergâh-ı Şerîfi postnişîni Yahyâ Âgâh b. Sâlih İslâmbûlî âcizlerinin risâle tertîbi haddim olmayıp lâkin üstâdımdan ahz ü telakkî eylediğim fütüvve-i tarîkımızı beyâna şurû' olundu.

İmdi âsitâne-i aliyyede Aksaray kurbünde tarîk-ı Nakşibendiyyü'l-Kādiriyye'den bânî-yi evvel Kırkağaçlı eş-Şeyh el-Hâc Muhammed Emîn hazretlerinin inşâ eylediği dergâh-ı şerîfinde 1271 senesinde postnişîn olan müceddid-i elf, pîr-i sânî, eş-Şeyh Muhammed Sâdık Erzincânî hazretlerinin halîfesi ve halîfe-i halîfesi azîzim mürşidim efendim fazîletli reşâdetli Mevlânâ Hâce eş-Şeyh el-Hâc Hâfız Seyyid Muhammed Haydar Bergamavî el-meşhûr bi-Abalı Hâfız kaddesallâhu sırrahû hazretlerinden tarîkımızın usûl ve erkânı ve telkîn-i tevhîd ve fürûât ve tefekkür ve bey'at-ı yedullah ve râbıta-i şerîf (s. 12) ve teveccüh ve murâkabe ve ilbâs-ı tâc, hırka ve kemer "lâ yükellifullâhü nefsen illâ vüs'ahâ" âyet-i kerîmesi mefhûmunca kudretim mikdârı ahz ve telakkî olunan *Mürşidü Tarîkati's-Sâdıkıyye an Nakşibendiyyi'l-Kādiriyye bi Zikr-i Zenbûriyye-i İbrâhîm Celâliyye* nâmıyla işbu risâle-i münîfi ihvân-ı bâ-safâya hediyye-i fakîrânem olmak üzere 1318[24] senesi mâh-ı Zilka'de'sinde tahrîrine şurû' olundu. Allâhu veliyyü't-tevfîk, vallâhu'l-muvaffık ve'l-mürşid. Şubat 1316.

(s. 21) **Beyân-ı Usûl-i İntisâb bi-Tarîk-ı Aliyye:** Ma'lûm ola ki, tarîkımız olan Nakşibendiyyü'l-Kādiriyye'de intisâb keyfiyeti budur ki, şeyh olan kimesne sâlike istihâre telkîn eyleyip ve kendisi dahi istihâre eder. Eğer istihâreleri muvâfık olur ise, sâlike abdest aldırıp dergâhında yâhud hânesinde seccâdesi üzerinde kıyâmen yâhud kuûden, yanında sâlik-i müntehî rehber bulunduğu halde ihvânla berâber yâhud yalnız oldukda şeyh efendi hazret-i pîrândan destûr dileyip üç tekbîr ile mürîdin başına arakıye iksâ edip pîrân-ı azîzânın ruhlarına Fâtiha ederler. Ba'dehû ol mürîd evvelen mürşidinin dest-i şerîfini bûs eder. Ondan sonra ol mecliste her kim bu-

23 Eserin 10. sayfasının kenarında yine müellif tarafından eklenen şu not yer alır: "Hâcegân-ı Nakşibendiyye'den Süleyman Kürdî (1165, Şâm-ı Şerîf'te), tarîkat-ı aliyye-i Kādiriyye'den Mahmûd Bitlîsî (1185, medfeni Bitlis), bu iki zâttan icâzet alan Seyyid Muhammed Sâdık Erzincânî (1210, Üsküdar'da dergâhta), İbrâhîm Hamdî Ispartavî (1233, Üsküdar'da dergâhta), el-Hâc Muhammed Emîn Kırkağacî (1272, Aydın vilâyetinde Kırkağaç), Seyyid Muhammed Haydar Bergamavî (1307, Üsküdar'da dergâhta), Yahyâ Âgâh İstanbulî (hâlâ Erdi Baba Dergâhı'nda)."

24 Mart 1901.

lunur ise, (s. 22) kıdemlerine göre cümlesine musâfaha eder, yani el öpüşürler, görüşürler. Ve şeyh efendi tarîkat-ı aliyyeden ve şerîat-ı mutahharadan nasâyıha dâir ba'zı kelâmlar ederler. Ba'dehû ol muhib mürîd dahi niyâzında tarîkat karındaşlarından ve züvvârdan ol mecliste her kim hâzır bulunur ise "hulviyyâtdan" yani tatlılardan bir nesne ekl ettirmek erkân-ı tarîkattandır. Helvanın sebeb-i sırrı, *Fütüvve-i Esrâr* risâlemizde mestûrdur.

(s. 23) **Misâl-i İntisâb:** Pes imdi turuk-ı aliyye meşâyihlarından bir yed-i sâdıka intisâb ve inâbe etmenin misâli budur ki, bir meyvesiz ağaca meyveli ağacın şâhlarından aşı ederler [...].

(s. 27) **Beyân-ı Ders-i Evvel:** Ma'lûm ola ki, ders-i evvel budur ki, mürîd yirmi dört saat beyninde hâlî bir mahalde tahâret-i kâmile ile kıbleye müteveccihen hudû' ve huşû' ile üç ihlâs-ı şerîf ma'a besmele ve bir fâtiha-i şerîfe ma'a besmele tilâvet edip sevâbını pîrlerimiz Gavsü'l-a'zam Muhyiddin Seyyid Abdülkādir (s. 28) Geylânî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin ve Sultânü'l-ârifîn Şâh-ı Nakşibend Muhammed Bahâüddin kuddise sırruhu'l-metîn ve pîr-i sânîmiz Seyyid-i Rûhânî Şeyh Muhammed Sâdık Erzincânî kuddise sırruhu's-sâmî hazretlerinin ve cümle azîzânın rûh-i akdeslerine hediye oluna [...]. Yüz aded Estağfirullah ve yüz aded salavât-ı şerîfe ve yüz aded kelime-i tevhîd telkîn ederler. Şu minvâl üzeredir ki, yüz aded istiğfârı tilâvet edip yüz birincide "estağfirullâhe'l-azîm (s. 29) ellezî lâ ilâhe illâ Hû, el-Hayye'l-Kayyûm ve etûbü ileyh. Ve nes'elühü't-tevbete ve'l-mağfirate lenâ innehû hüve't-tevvâbü'r-Rahîm" kelâm-ı şerîfiyle temhîr oluna. Ve dahi yüz aded salavât-ı şerîfeyi esmâül-hüsnâ adedince tilâvet edip yüz birincide "Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm, rabbenâ inneke hamîdün mecîd. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ bârakte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm. Rabbenâ inneke hamîdün mecîd" deyip bu salât-ı İbrâhîmiyye ile temhîr ede. Ve dahi yüz aded kelime-i tevhîdi başlayacağı vakit gözlerini kapayıp şeyhi olan zât-ı âlî-kadrin hayâlini nazarına alıp hazîne-i hayâli olan iki kaşı arasına nazar ederek: Eûzübillâhimineşşeytânirracîm, Bismillâhirrahmânirahîm, Fa'lem ennehû lâ ilâhe illallah kelimesini tekrâr ile "Lâ ilâhe"yi sağ cânibinden nefy ile "illallah" kelimesini sol cânibinde isbât ile yüz birinci mührü olan "Muhammedün rasûlullah, Aliyyün veliyullah" kelimeleri ile temhîr olunur [...].

(s. 30) [...] Ve dahi bâlâda beyân olunan üç ihlâs ve bir fâtiha-i şerîf ve istiğfâr ve salavât-ı şerîfe ve kelime-i tehlîli kırâattan sonra def'aten üç İhlâs, bir Fâtiha-i Şerîf kırâatıyla pîrân-ı azîzânın ve kâffe-i ehl-i îmânın ruhlarına hediye eyle diye tenbîh ederler. "Ve tekabbel minnâ yâ Allah, Hû" ile hitâm bulur.

(s. 31) [...] Ve dahi mürîde yâhud mürşide bir şey müşâhede oldukda tarîkımızın erkânı olan arakıyenin kubbesine damga-yı erenler olan gül-i Kādirî ihsân ederler. Ve dahi arakıyenin lengerine yani asabesine yeşil yâhud beyaz renkte dülbend sararlar. Sırları, *Fütüvve-i Esrâr* risâlemizde mestûrdur. Ve dahi telkîn olunan istiğfâr ve salavât-ı şerîfe ve kelime-i tevhîde mürşidden me'zûn olduğunu hâvî ba'zı mürîdin yedlerine şeyh efendi temhîr eyleyip izin-nâme i'tâ ederler [...].

(s. 32) Eceztü bi kırâati zâlike ilâ dervîş fülân b. fülân kemâ ecâzenî şeyhî es-Seyyid el-Hâc Hâfız Muhammed Haydar Bergamavî postnişîn-i Dergâh-ı Kırkağacî Emîn Efendi kurb-i Aksaray der âsitâne-i aliyye. El-Fakîr Yahyâ Âgâh bi tarîk-ı Nakşibendiyyü'l-Kādirî postnişîn-i Dergâh-ı Erdi Baba der mahalle-i Dâvûd Paşa an âsitâne-i aliyye. 15 Zilhicce 1318. (Mühür).

(s. 34) **Beyân-ı Ahd-i Mîsâk ve Tevellâ ve Teberrânın Birinci Faslı ve Siyâdet-i İmâm Ali:**

(s. 35) [...] Pes imdi teberrâ demek, münkir-i tarîk yani tarîk-ı Muhammediyye'ye düşman olanlardır ki, onlar ile ülfet ve muhabbet etmeyip kāle almamaktır. Ve tevellâ demek muhibb-i tarîk-i Muhammediyye'ye dost olanlardır ki onlar ile ülfet ve muhabbet ve sohbet ve hâl-i evliyâullahı tezekkür etmektir [...].

(s. 36) Ve dahi "tevellâ" hâtemü'l-enbiyâ Muhamed Mustafâ (s.a) hazretlerinin muhabbet ettiğine muhabbet etmektir. Onlar dahi akrab-ı ehl-i beytten eşref-i saâdet İmâm Aliyyü'l-murtazâ ve Fâtımatü'z-zehrâ ve Hasanü'l-mücteba ve Hüseyn-i şehîd-i Kerbelâ rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn efendilerimizdir ki onlara Pençe-i Âl-i Abâ ve Ashâb-ı Kisâ ve Hamse-i Âl-i Abâ ta'bîr olunur.

(s. 38) Ve dahî tevellâ etmek bunlardır ki, çehâr yâr-ı güzîn yani dört yâr-ı vefâdâr olan halîfe-i ber-hak, Hazret-i Ebû Bekr es-Sıddîk b. Ebû Kuhâfe ve Hazret-i Ömerü'l-Fârûk b. Hattâb ve Hazret-i Osman Zinnûreyn b. Affân ve Hazret-i Ali el-Murtazâ b. Ebî Tâlib radıyallâhü anhüm haklarında olan hadîs-i şerîf [...] Yani Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, bu dört kimselerin muhabbeti cem' olmaz illâ mü'min olanın kalbinde cem' olur [...].

(s. 48) Ve dahi teberrâya müstehak olanlar Yezîd b. Muâviye ve tâbi'leridir [...].

(s. 50) **Târîh-i On iki İmam (r.a)**: Pes imdi, eimme-i isnâ aşerden birinci imam Ali el-Murtezâ b. Ebî Tâlib kerremallahu vecheh hazretleridir [...].

(s. 57) **Târîh ve Esâmî-i On dört Ma'sûm-i Pâk**

(s. 66) **İlâve 33: Beyân-ı Mübâyaa-i Nisâ:** Denilir ki bu takdirde nisânın bey'atı yeden bi-yedin olmayıp fekad ol emr ki zikrolundu. Tafsîli *Fütüvve-i Esrâr-ı Bey'at* faslında mestûrdur.

(s. 68) **Beyân-ı Letâifü'l-kalb ani's-sadr:** Dahi mürşid mürîdin gözlerini kapatıp makarr-ı îmân ve menba-ı muhabbet-i melikü'l-mennân olan derûn-i sadrda kalb-i sanavberiyyü'ş-şekli ta'rîf eyler ki [...].

(s. 69) İmdi zikrolunan âyet ve hadîslerden murâd kalpte olan mâsivâ mahallini nefy ile kalb-i hakîkîye Allah ism-i şerîfini hurûf-i nûrâniyye-i zâtiyyeyi kalem-i tasavvur ile nakşını isbât ve bir iki dakîka teveccühte bulunurlar.

(s. 70) Ve dahi "teveccüh", şeyh mürîdin kalbine habs-i nefes ile yunulmaktır ki "mine'l-kalbi ile'l-kalbi sebîlâ" mefhûmunca kalpten kalbe yol vardır, ve ol yoldan mürîdin bâtınında tasarruf edip akvâl ve ef'âl-i beşeriyyesini izâle der.

Beyân-ı Murâkabe: (s. 71) Ve dahi "murâkabe", esnâ-yı zikirde Hüdâ-yı Teâlâ hazretlerinin feyz-i inâyetine ve tecelliyât-ı bî-nihâyesine müterakkıb ve muntazır olmaktır [...]. Ve dahi murâkabe iki nev' üzerinedir ki bâlâda beyân olunmuştur. Biri murâkabe-i avâm ve biri murâkabe-i havâs [...].

(s. 72) **Beyân-ı Râbıta:** Ammâ râbıta kalbi bir şeye bağlamaktır ve turuk-ı aliyyenin rükn-i a'zamıdır ki dervîş ile şeyhin beynlerinde olan bir keyfiyettir [...]. Eğer mürîdde râbıta keyfiyeti bulunmaz ise şeyhinden istifâza edemez. Zîrâ feyz sebebi olan, râbıta-i muhabbettir. Çünkü tarîk-ı râbıtadan akrab ilallah hiçbir tarîk yoktur. Anınçün râbıta cemî-i tarîkat-ı aliyyede rükn olmuştur.

(s. 73): **Hikâye olunur ki:** Sultânü'l-ârifîn melce-i kâsıdîn mazhar-ı esrâru'l-Hakk ve'l-yakîn pîrunâ Şâh-ı Nakşibend Muhammed Bahâüddin kuddise sırruhu'l-metîn hazretleri mevlid ve medfenleri olan şehr-i Buhârâ'da Kasr-ı Ârifân nâm karyeden ziyâret tarîkıyla Bağdâd-ı bihişt-âbâd'a (s. 74) gelip türbe-i hazret-i Gavsullâhi'l-a'zam pîrunâ Muhyiddin Seyyid Sultân Abdülkādir Geylânî hazretlerinin necâbet-meâblarına duhûlünde gûher-i dürer-bârlarından sudûr eden nutk-ı âlîleridir ki, gofte-i Şâh-ı Kasr-ı Ârifân: "Ey destgîr-i âlem dest-i merâ be-gîr/ Destem çünân be-gîr ki gûyend destgîr" nidâsıyla gûyâ olmuştur. Yani: Ey âlemlerin elini tutup yardım edici, benim elimi dahi şöyle tut ki sana el tutup yardım edici desinler. Cevâb-ı Hazret-i Gavsullâhi'l-a'zam kendi bizzât kabr-i şerîflerinden şu vech ile cevâb-ı rûhânî vermişlerdir. Cevâb-ı Kutb-i Âlem: "Ey Nakşibend-i âlem nakş-i merâ bih bend (bi-bend, sahh)/ Nakşem çonîn bi-bend ki gûyend Nakşibend". Yani: Ey âlemlerin nakşını bend edici yani gönlüne yazı-

cı, benim de nakşımı gönlüne bağla, şöyle nakşımı gönlüne nakş et ki, sana Nakşibend desinler, buyurmuşlardır.

Beyân-ı nakz-ı Ahd: Ma'lûm ola ki, nakz-ı ahd, yani bir sâlik müyesser olduğu ahd-i mîsâkı ve mubâya'a-i yedullâhı ve sû-i ahlâklarına ettiği tevbeyi ve mürşidine verdiği ikrârı [...] (s. 75) terk eyleyip hâl-i evveline tebdîl ile ve nefs-i şûmun hîle ve hud'asıyla ve insan şeytanlarının mekr ve iğvâsıyla şöhret-i şehevâta aldanıp ikrârını bozar ise, kālellâhu teâlâ: "Ellezîne yenkudûne ahdallâhi min ba'di mîsâkıhî" âyet-i kerîmesinin tahtında dâhil olur. Ma'nâ-yı şerîfi: Ol fâsıklar ki peymân ve te'kîd ettiklerinden sonra ahdullâhı kırdılar ve yevm-i mîsâkda emr eylediği şeyi kat' ettiler, onlar dünyada ve ukbâda zarar ve ziyân edicilerdir[...].

(s. 77) **Beyt:** "Der tarîk-ı Nakşibendî lâzım âmed çâr terk/ Terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk."

(s. 80) Ve dahi letâif-i hamse ve sitte esmâları olan kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ, cebhe tesmiye olunur ki tarîk-ı hufye makâmlarıdır. Ve dahi etvâr-ı seb'a esmâları olan emmâre, levvâme, mülheme, mutmainne, râdıye, merdıyye, sâfiye tesmiye olunur ki, tarîk-ı cehriyye menzilleridir [...].

(s. 84) **Beyân-ı Etvâr-ı Kalb ani's-sadr:** Ve bu dahi "etvâr-ı seb'a"nın menzil ve makâm ve kalbin tavr-ı ahlâkı beyânındadır. İmdi nefsin evvelki menzili "emmâre"dir. Taalluku bunadır, anınçün cemî-i ahlâk-ı rezâili mürtekibdir. Evsâfı hased, gazab, buhl, ucb, âzâr ve riyâ ve halka husûmettir. Bu menzilde nefsin resmi hayye-i mühlikedir. Mürşid-i kâmil sâlikin destine kelime-i tevhîd seyfi verip ma'nevî onu katl edip halâs olur. Ona te'mîn-i kalb derler. Ve dahi nefsin ikinci menzili "levvâme"dir [...].

(s. 87) **Beyân-ı Âyât-ı Nüfûs**

(s. 113) **Beyân-ı İlbâs-ı Hilâfet bi-Tarîk-ı Sâdıkıyye:** Ma'lûm ola ki, tarîkat-ı Nakşibendiyyü'l-Kādiriyye Zenbûriyye'de makām-ı hilâfete lâyık olan sâlike evvelâ "Hatm-i Hâcegân"a me'zûn edip kırâat ettirirler. Ba'dehû esmâ-i seb'a ve esmâ-i hamse ve furûât ve tasarrufât isimlerini telkîn ederler. Ba'dehû devriye-i tevhîd ve fütûh-i tarîk ve miftâh-ı tarîkı ta'lîm ederler. Ba'dehû hâliyye-i yevmiyyeyi yedi gün beher gün birer tesbîh tilâvet ettirip seyahate gönderirler. Şöyle ki ol sâlikin vakt-i hâline ve kudretine göre, üç günden üç erbaîne kadar. Ve ba'zı ziyâretgâh olan mahallerden istimdâd taleb ettirirler. Nitekim bizim tarîkımızda çile ve halvet ve erba'în yoktur. (s. 114) Lâkin nâsdan uzlet ve mâlâya'nî kelâmlardan perhîz ve nefsiyle mücâhede [...] beyân ederler. Ba'dehû tâc ve hırka ve kemer ve ridâ ilbâs olunup mahfil ta'bîr olunan meclis içinde seccâde üzerinde hırka altına alıp hilâ-

fete dâir kelâmları telkîn ederler. Ve yedine icâzesi verilir. Lâkin mürşidin izni ve posta iclâsı olmadıkça irşâd bâbında olmaz.

(s. 115) Şerh-i Erkân-ı Nakşibend: Hûş der dem: Ma'nâsı her bir nefes ki derûndan yukarı gele sâhib-i nefes onda hâtır ve âgâh ola, gaflet üzere olmaya [...].

(s. 122) **Hatm-i Hâcegân-ı Sagîr an Hâfız Muhammed Haydar kuddise sirruh:** Fâtiha-i Şerîfe ma'a besmele 1 aded; Salavât-ı Şerîfe ale'n-Nebî 21 aded; Elem neşrah leke ma'a besmele 7 aded; İhlâs-ı Şerîf ma'a besmele 21 aded; Fâtiha-i Şerîf ma'a besmele 1 aded; Salavât-ı Şerîfe ale'n-Nebî 21 aded.

(s. 123) **Beyân-ı Şecere-i Teselsül bi Tarîk-ı Nakşibendiyye-i Zenbûriyye-i Sâdıkıyye:** Muhammed Resûlullah (s.a), Ebû Bekr Sıddîk, [...] Pîr-i Nakşibend Muhammed Bahâüddin el-Üveysî el-Buhârî vefâtı 792, [...] (s. 124) Şeyh Ahmed el-Fârûk İmâm-ı Rabbânî vefâtı 1034, Şeyh Muhammed Ma'sûm el-Fârûkî Hindî vefatı 1098, Şeyh Ahmed Cürcân[25] Yekdest Mekkî vefâtı 1119, Şeyh el-Hâc Süleyman Kürdî vefâtı 1165, Şeyh Seyyid Muhammed Sâdık Erzincânî Pîr-i Sânî vefâtı 1210, Şeyh İbrâhîm Hamdi Ispartavî vefâtı 1233, Şeyh el-Hâc Muhammed Emîn Kırkağacî vefâtı 1272, Şeyh Seyyid el-Hâc Hâfız Muhammed Haydar Bergamavî vefâtı 1307, Şeyh Âgâh Yahyâ b. Sâlih İslâmbûlî hâlen.

(s. 125) **Beyân-ı Şecere-i Teselsül bi-Tarîk-ı Kādiriyye-i Şems-i Bitlîsî Zenbûriyye:** Muhammed Resûlullah (s.a), Hazret-i Aliyyü'l-murtezâ kerremallâhu vecheh, [...] (s. 126) Hazret-i Pîr Seyyid Muhyiddin Abdülkādir Geylânî vefatı 561, Şeyh Abdülvehhâb b. Abdülkādir Geylânî vefatı 593, Şeyh Abdüsselâm b. Abdülvehhâb Bağdâdî vefâtı 611, Şeyh Muhammed Ma'sûm Medenî, Şeyh Ebu'l-Abbâs Ahmed, Şeyh Seyyid Şemseddin Muhammed Irâkî, Şeyh Kāsım Şerefüddin Ebu'l-Fârim, Şeyh Burhâneddin Zenkerî, Şeyh Abdürrezzâk Muhammed, Şeyh Zeynüddin Abdülbâsıt, Şeyh İbrâhîm Bitlîsî, Şeyh Hâce Abdülcelîl Bitlîsî, Şeyh Hâce Mahmûd Şems-i Bitlîsî vefâtı 1185, Pîr-i Sânî Şeyh Muhammed Sâdık Erzincânî vefatı 1210, Şeyh Seyyid Hâce İbrâhîm Hamdî Ispartavî vefâtı 1233, Şeyh el-Hâc Muhammed Emîn Kırkağacî vefatı 1272, Şeyh Seyyid el-Hâc Hâfız Muhammed Haydar Bergamavî vefatı 1307. Şeyh Yahyâ Âgâh b. Sâlih İstânbûlî hâlen.[26]

25 Doğrusu: Cüryânî.

26 Silsilelerin devamında Kādiriyye'nin İsmâil Rûmî (ö. 1034 hicrî) kolundan Ahmed Şerîf b. Seyyid Halîl'in de Muhammed Emîn Kırkağacî'ye (ö. 1272) hilâfet verdiği anlatılır (s. 126-127). Yine Kādiriyye'den Şeyh Muhammed Enîs Şâmî'nin Muhammed Haydar Bergamavî'ye hilâfet verdiği kaydedilmiştir (s. 127-128).

(s. 132) **Kelâm-ı Şâh-ı Nakşibend medhiyye-i Abdülkādir kuddise sırru-humâ:**

Muallâ gavs-i sübhânî, mukaddes kutb-i rabbânî
Emîn-i sırr-ı yezdânî, Abdülkādir-i Geylânî
Zihî sîmâ-yı nûrânî, zihî ferhunde bî-sânî
Kemâl-i hüsn-i insânî, tû Muhyiddin-i Geylânî

(s. 135) **Azîz Hazretlerinin Tercüme-i Hâli:** Ma'lûm ola ki, azîzim mürşidim Mevlânâ Hâce eş-Şeyh el-Hâc Hâfız Seyyid Muhammed Haydar b. Halîl el-müştehir bi-Abalı Hâfız kuddise sırruh hazretlerinin tevellüdleri Aydın (s. 136) vilâyetinde Bergama kazâsında idi. Mevlidi olan Bergama kazâsında hıfza çalışıp hâfız-ı kelâmullah idi. Ba'dehû Aydın vilâyetinde Kırkağaç kazâsına tahsîl-i ilme gelip hem tarîkat-ı Nakşibendiyyü'l-Kādiriyye'den Kırkağaçlı eş-Şeyh el-Hâc Muhammed Emîn Efendi hazretlerine intisâb eylemişler idi. Ba'dehû âsitâne-i aliyyeye gelip Fâtih civârında Çarşanba medresesinde tahsîl-i ilimde iken mürşidleri Kırkağaç'tan hicret edip âsitâne-i aliyyede Aksaray kurbünde Şekerci sokağında 1271 senesi iki hâne alıp müceddeden bir tekye inşâsıyla bânî-i evvel ve mütevellî-i şart-ı vâkıf olmakla azîzim dahi nice seneler ilm-i şerîatda ve ilm-i âletde ve bâb-ı tarîkatda bezl-i vücûd ile her ikisinden izin ve icâze ile zül-cenâheyn idi. Ba'dehû mürşidleri Şeyh Emîn Efendi emriyle Akdeniz tarafına iki sene seyahate gidip ve etrâfı geşt ü güzâr ederek Mekke-i Mükerreme'ye varıp Beytullah'ı tavâf ve Arafât'ta vakfe durup [...]. Ba'dehû iki sene seyâhatı hitâmında İstanbul'a geldikte mürşidleri Kırkağaç'ta olan dergâhlarına teşrîfleriyle dâr-ı bekâya rıhlet ve onda kendi dergâhlarında defn olunmuştur. Ba'dehû şart-ı vâkıf üzere halîfesi Şeyh Seyyid Muhammed Haydar Efendi mürşidlerinin İstanbul'da olan dergâhlarına postnişînlik hizmetinde karâr eylemişlerdir. (s. 137) Ba'dehû postnişînlik hengâmında bir dahi üzerine farzullah olan mâl ve beden ile hacc-ı şerîfe azîmet ve sa'y tavâf eylemiştir. Ve mu'tâdları olan üç dört senede bir def'a sıla-i rahm eder idi. Ba'dehû teehhül edip bir kerîmesi dünyaya gelmiştir. Dergâhın yevm-i mahsûsu Pençşenbe günü ve Cuma gecesi idi. Vakfiye mûcibince mukâbele icrâ olunur idi. Ve Cuma ve Pazartesi geceleri yatsı namazından sonra usûl edip ve usûlünde kelime-i tevhîd ve ism-i zât ve ism-i Hû ve ism-i Hak ve ism-i Hayy okuyup kısacık bir dua eder idi [...]. Kendileri beher yevm tilâvet-i Kur'ân ve hatm-i hâcegân-ı sagîr ve sâir esmâullahı sürer idi [...]. (138) Mukābelede kuûd zikrinden başka devrân ve kıyâm etmeyip yalnız Hayy isminde iki diz üzerine mürîdânla berâber kalkar idi [...] ve mukābeleye ikindi vaktinden bir saat evvel kalkar idi. Ve ihyâ gecelerinde yani kandil gecelerinde ve Ramazân-ı şerîf hafta gecelerinde dergâhı küşâd edip iftârla kuûd ve devrân

ve kıyâm zikirlerini ettirir idi [...]. (s. 139) Ve vefâtından iki sene mukaddem Üsküdar Nuh Kapısı civârında pîr-i sânîmiz Şeyh Muhammed Sâdık Efendi hazretlerinin dergâh-ı şerîfi türbesinde medfeni olan lahdini hazırlamış idi [...] 1307 senesi Cemâziyelevvelinin otuzuncu Salı günü sabah namâzından sonra rûh-i pür-fütûhu makām-ı kudse pervâz eylemiştir.

(s. 141) **Tercüme-i Hâl-i Müellif-i Tarîkatnâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkıyye**[27]

(s. 144) **Hâtime:** Ey sâlikân-ı râh-ı hakîkat, bu abd-i âcizleri Yahyâ Âgâh, tarîkımızın usûl ve erkânını hâvî işbu *Tarîkatnâme-i Nakşibendiyyü'l-Kādirî Zenbûriyye* risâlesinin cem', te'lîf ve tertîbi bi-inâyetillâhi teâlâ bî-garaz olup ancak sâlikîn-i tarîkat-ı aliyye-i Sâdıkıyye bulunan ihvân-ı bâ-safâya ve evlâd-ı ma'neviyyelerimize bi-lâ zahmet sülûkleri âsân olmak üzere tahrîr olunmuştur.

Kaynakça

Gül, Halim, *Muhammed Sâdık Erzincanî ve Tasavvuf Anlayışı* (yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.

İstanbulî, Yahyâ Âgâh, *Mürşidü tarîkati's-Sâdıkıyye an Nakşibendiyyi'l-Kādiriyye bi Zikr-i Zenbûriyye-i İbrâhîm Celâliyye*, İstanbul Belediye Ktp., Osman Ergin bölümü, nr. 752.

____, *Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm: Mecmûatü'z-zarâif sandûkatü'l-ma'ârif*, nşr. M. Serhan Tayşi - Ülker Aytekin, İstanbul, 2002.

Koçu, Reşad Ekrem, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1958.

Köseoğlu, Mehmed Akif, İstanbul'un 100 Tekkesi, İstanbul, 2016.

Muhammed Sâdık Efendi, *Nefs Bilgisi: Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs*, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul, 2014.

____, *Risâle-i Mahbûb: Nefsin Şehirleri*, haz. Yusuf Turan Günaydın, İstanbul, 2014.

____, *Terbiyenâme*, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul, 2014.

____, *Tevbe Risâlesi: Risâle-i Mergûbe*, haz. Aytekin Yıldız, İstanbul, 2015.

Şeyh Muhammed Muntazır Efendi, *Teselsül-i Tarîkat-ı Hâcegân-ı Nakşibendiyye-i Zenbûriyye*, Milli Kütüphane, Yazmalar, nr. A-4394.

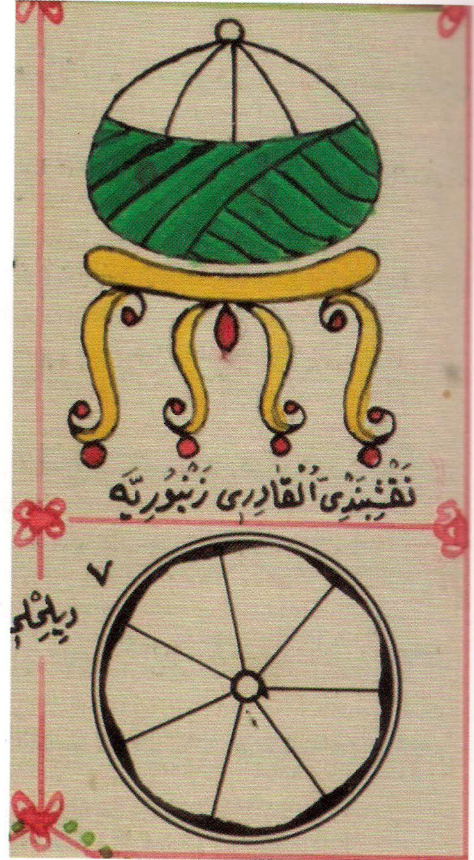
Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2306.

Zâkir Şükrî Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente und Ihre Scheiche (Mecmu'a-i Tekaya)*, nrş. Serhan Tayşi - Klaus Kreiser, Freiburg, 1980.

27 Bu bölümde eserin müellifi Yahyâ Âgâh, kendi hayatını kronolojik olarak kısaca anlatmaktadır.

Ek: Zenbûriyye Tâcları





Yahyâ Âgâh İstanbulî, *Mecmûatü'z-zarâif sandûkatü'l-ma'ârif* (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2492).